

Suomalaisen maun sosiaalinen eriytyminen

■ KIMMO KORHONEN

Semi Purhonen ja työryhmä (Jukka Gronow, Riie Heikkilä, Nina Kahma, Keijo Rahkonen ja Arho Toikka): *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus 2014.

”Makuasioista ei voi kiistellä”, väittää vanha kansanviisaus. Vaikka tekisi mieli väittää, että kyllä voi, pyrkii lausahdus toteamaan, että makuasioista kiistely jää subjektiivisten näkemysten tyhjäksi törmäilyksi, jota ei voi arvioida ja jäsentää millään yleispätevillä, ehdottomilla totuuksilla. Mutta onko maku sittenkään täysin subjektiivista ja yksilöllistä? Ohjaako sosiaalinen taustamme ja tilanteemme makuumme ja kuvastaako se tietoista tai alitajuisia kytkeytymistämme johonkin ryhmään? Onko makuasioista kiistelemisen osa sosiaaliseen asemaamme liittyvää henkistä valtataistelua?

Maun kiehtovaan maailmaan sukeltaa Semi Purhosen ja viiden hengen työryhmän laaja tutkimus *Suomalainen maku* (2014). Helsingin yliopiston ja Suomen Akatemian rahoittama tutkimus keräytti vuosina 2007–09 kerätyn laajan aineiston perusteella suomalaisten makua musiikin, kirjallisuuden, kuvataiteen, television ja elokuvien, urheilun, ruumiinkult-

tuurin ja pukeutumisen sekä ruoan ja syömisen suhteen. Tutkimuksen varsinaista ydintä on näin löytyneiden makumieltymysten sosiaalinen eriytyneisyys.

Kirjan mottolause on valittu ranskalaiselta sosiologilta Pierre Bourdieulta, jonka ajatuksia tutkimuksessa sovelletaan, erityisesti hänen vaikutusvaltaista teostaan *La Distinction: Critique sociale du jugement* (1979, Distinktio: Arvostelukyvyn sosiaalinen kritiikki). Vaikka Bourdieun ajatuksia tunnetaan Suomessa hyvin, niitä ei ole aiemmin sovellettu yhtä laajasti tälläiseen aineistoon perustuvassa tutkimuksessa.

Kirjan johdanto alkaa muutamalla tehokkaalla kysymyksellä: ”Miten suomalaisten elämäntyyliä, maku ja kulttuurin kulutus ja kautuvat? Onko korkeakulttuurin ja populaarikulttuuri välille mahdollista vetää tiukkaa rajaa? Mitä on kulttuuripääoma ja legitiimi maku – ja mitä ne ovat nimeomaan 2000-luvun Suomessa? [...] Voidaanko Suomessa puhua kulttuurisesta eriytymisestä ja eriarvoistumisesta vai elämmekö jonkinlaisessa makujen demokratiassa?”

Kirja vastaa kaikkiin näihin kysymyksiin ja moniin muihinkin. Jos jonkinlainen kuvitelma ”makujen demokratiasta” onkin elänyt, se pyyhkiytyy nyt pois. Maut muodostavat selkeän sosiaalista asemaa ja tilannetta määrittelevän tekijän, jopa niin, että makua voidaan käyttää, jos ei suoranaishana vallankäytön välineenä, ainakin sen ilmentäjänä.

Kirja jakaantuu kolmeen pääjaksoon. Niistä ensimmäisessä tarkastellaan suomalaista makua eri taidemuotojen ja elämäntapojen kautta, toisessa tutkitaan maun ja kulttuuripääoman sosiaalisia ulottuvuuksia ja kolmannessa kootaan yhteen teoksen teemoja ja luodaan makukäsityksistä syntyvä Suomen kulttuurinen kartta. Termi ”kulttuuripääoma” on yksi kirjan avainkäsitteistä. Sosiaalinen ja yhteiskunnallinen sidonnaisuus nousee vahvasti esiin siinä, miten kunkin taidemuodon tai elämäntavan legitiimi ”hyvä maku” rakentuu.

Kirja on tieteellisin perustein tehty tutkimus ja sellaisena painava sana maun käsitteen sosiaalisista ulottuvuuksista. Se ei silti vaadi sosiologian erityistietoja vaan soveltuu myös laajemman yleisön käyttöön. Monia tutkimuksessa käytettyjä sosiologisia käsitteitä selvitetään erityisissä tietolaatikoissa, jotka avaavat tutkimusta myös maallikoille – tästä kädenojennuksesta suuri kiitos!

Tutkimuksen kiinnostavuutta lisää se, että se tulee lähelle jokaista suomalaista. Kaikilla meillä on jotain mieltymyksiä ainakin johonkin taidemuotoon tai elämäntapakysymykseen. Mistä musiikista pitää? Mitä kirjoja mieluiten lukee? Juoko aterialla vettä vai viiniä, maitoa tai olutta? Miten pukeutuu? Ja niin edelleen. Tutkimuksen avulla voi helposti pohtia omaa maku-maailmaansa, elämäntyyliänsä ja sijoittumistaan kulttuuriselle kartalle. Mukana on myös muutamia

tarkemmin esiteltyjä haastateltuja, joiden makumaailman tutkiskelu tarjoaa mahdollisuuden legitiimiin kulttuuriseen tirkistelyyn.

Tämän kirja-arvion tilausta saatteli ajatus pohtia tarkemmin yhtä taidemuotoa – musiikkia. Sen kautta nousee esiin myös joitakin, kenties juuri tälle taidemuodolle ominaisia ongelmia maun hahmotamisessa, mutta samalla voi muistuttaa tällaiseen tutkimukseen yleisemmin liittyvistä vaikeuksista.

Musiikillista makua kartoitettiin tutkimuksessa sekä yleisemmin eri musiikinlajien (esim. rock, moderni jazz, kotimainen kansanmusiikki, maailmanmusiikki, klassinen musiikki, ooppera, elektroninen tanssimusiikki, hevimusiikki jne.) että eri lajeja edustavien yksittäisten teosten kautta. Molemmissa ryhmissä on omia hankaluuksiaan. Esimerkiksi musiikinlajeista jotkut ovat toisten osajoukkoja, esim. ”ooppera” on osa laajempaa ”klassisen musiikin” käsitettä. Lisäksi jotkut lajit saattavat olla vaikeasti rajautuvia tai toisiinsa sekoittuvia, esimerkiksi suomalaisessa kansanmusiikissa on monia tekijöitä ja yhtyeitä, jotka voisi sijoittaa luontevasti maailmanmusiikin ryhmään.

Toisaalta myös yksittäiset kappaleet voivat olla edustavuudeltaan hyvinkin erilaisia. Esimerkiksi Mahlerin viides sinfonia edustaa kestävästä ja jo arvonsa osoittaneena mestariteoksena sekä itseään erityisesti että klassista musiikkia yleisemmin (ja vieläpä ammattiväen keskuudessa sitä legitiimeimmillään). Sen sijaan populaarimusiikin kulutuskierto on niin nopeaa, että jokin Britney Spearsin *Oops I Did It Again* vuodelta 2000 on ollut haastattelujen aikana jo

vanha kappale ja kirjan ilmestyessä suorastaan musiikillista esihistoriaa. Mikä on sen edustavuus populaarimusiikin esimerkkinä?

Entä Vivaldin *Neljä vuoden-aikaa*? Suuren yleisön silmissä se voi edustaa legitiimiä taidemusiikkia mutta osalle perehtyneempiä kuulijoita mukautumista kansanomaiseen ja populaariin, epälegitiimiin makuun. Mutta voiko toisaalta asiantuntija, joka ikään kuin syvemmän asteen tietoudellaan toteaa sen mestariteokseksi, ilmentää sen avulla kuitenkin makunsa legitimiyttä? Entä Philip Glassin ooppera *Einstein on the Beach*? Onko se todellakaan edustava esimerkki ”modernista taidemusiikista”, jollaiseksi se on tutkimuksessa määritelty? Pikemminkin siitä pitäminen saattaa merkitä nimenomaan tietoisesta pesäeroa varsinaiseen ”moderniin taidemusiikkiin” (Lutoslawski, Xenakis, Boulez, Saariaho, Lindberg jne.).

Tämänkaltaiset esimerkit ovat tietysti yksittäistapauksia, jotka eivät ehkä ole olennaisia kokonaiskuvan rakentumisessa. Tätä kokonaiskuvaa tutkimus piirtää tarkoin, syvin vedoin. Tutkimuksen mukaan ”musiikki on nykypäivän Suomessa kulttuuristen erontekojen näkökulmasta keskeisin kulttuurin alue”. Tutkimuksessa klassisen musiikin ja populaarimusiikin välille piirtyy selkeä rajalinja.

Tutkimuksessa tuodaan myös esiin ajatus maun ”kaikkiruokaisuudesta”. Tässä suhteessa olisi ollut jännittävää saada mukaan ajallinen ulottuvuus, sillä ainakin sormituntumalta voisi väittää, että erilaisten kuuntelutottumusten sekoittuminen on suunta, johon ollaan etenevässä, ei ehkä niin, että kaikki alkavat kuunnella klassista musiikkia,

mutta niin, että korkeasti koulutetut avaavat tottumuksiaan aiempaa laajemmalle. Tällaisen maun muutoksen todentamista varten tarvitaan kuitenkin kokonaan uutta tutkimusta.

Suomalainen maku paljastaa monissa suhteissa yllättävänkin tiukan yhteyden maun ja tietyn sosiaalisen taustan välillä. Tietyt legitimit maut määrittävät vahvasti sosiaalisten hahmotusten kautta. Tutkimus ei siis vain saavuta jotain lopputulosta vaan lopputuloksen, joka todella merkitsee jotain ja kertoo paljon ympäröivästä todellisuudestamme.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja vapaa musiikkikirjoittaja, joka on julkaissut useita teoksia suomalaisesta musiikista.